

Goranka Šutalo

(Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

BLAGOJEVIĆEV *PJESNIK-PUTNIK* (1771) U KONTEKSTU „KATOLIČKOGA PROSVJETITELJSTVA“

UDK 821.163.42.09 Blagojević, A. T.

930.85(497.5)“17“

Prethodno priopćenje

Primljeno: 18. 2. 2019.

Adam Tadija Blagojević (1745. ili 1746. – nakon 1797.) u hrvatskoj je književnoj historiografiji atribuiran kao najizrazitiji predstavnik jozefinizma u slavonskoj književnosti, što svakako potvrđuje i njegov nevelik književni opus, a ponajprije jedino izvorno autorovo djelo – spjev *Pjesnik-putnik, nikoji događaji prvo i posli puta Josipa II. cesara rimsko-nimačkoga u Slavoniju* (1771). Unatoč tome što je hrvatska književna historiografija prilično dobro opisala Blagojevićeva djela, čini se da je njihov prosvjetiteljski predznak još uvijek nedovoljno precizno pojašnjen. U radu se stoga Blagojevićev *Pjesnik-putnik* nastoji promotriti s aspekta *katoličkog prosvjetiteljstva*, čije se naznake u spjevu mogu primijetiti.

Gljučne riječi: Adam Tadija Blagojević, *Pjesnik-putnik*, „katoličko prosvjetiteljstvo“, „reformni katolicizam“, terezijanizam, jozefinizam, hrvatsko književno prosvjetiteljstvo

1. *Pjesnik-putnik* Adama Tadije Blagojevića kao hrvatsko prosvjetiteljsko djelo

“Prosvjetiteljski pisac”¹ Adam Tadija Blagojević² (Petrijevci kraj Valpova 1745. ili 1746. – nakon 1797., vjerojatno Beč) školovao se vjerojatno u Beču, gdje je i radio kao niži činovnik – od 1771. do 1775. kao akcesist (niži činov-

¹ *Hrvatska književna enciklopedija*, 1, A–GI (Zagreb, 2010), 172, s. v. “Blagojević, Adam Tadija” (Davor Dukić).

² O Blagojeviću vidi: Tomo Matić, *Adam Tadija Blagojević. Prilog za historiju hrvatske književnosti osamnaestoga vijeka* (Zagreb, 1929), 129-167; Davor Dukić, “Blagojević, Adam Tadija”, u: *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemeč, Darko Novaković (Zagreb, 2000), 78-79; *Hrvatska književna enciklopedija*, 1: 172. Monografiju o Adamu

nik u upravnoj službi, pripravnik) u Ilirskoj i Sanitetskoj dvorskoj deputaciji, a od 1776. još samo u Ilirskoj dvorskoj deputaciji do njezinog ukinuća sljedeće godine. Nakon toga radio je Blagojević kao kancelist (pisar, niži činovnik) u Ugarskoj dvorskoj kancelariji, gdje je služio još 1797. godine.³ U hrvatskoj književnoj historiografiji Blagojeviću je često pridavan atribut najizrazitijeg predstavnika jozefinizma u slavonskoj književnosti,⁴ što svakako potvrđuje njegov nevelik opus. Glavno i jedino izvorno autorovo djelo upravo je “oštra prosvjetiteljska satira u duhu jozefinizma”,⁵ odnosno “prosvjetiteljski spjev”⁶ *Pjesnik-putnik* (1771), podijeljen na 6 pjevanja i pisan epskim desetercem 4+6 s unakrsnom i parnom rimom. Povod tom djelu bio je posjet Josipa II. Slavoniji 1768. godine, pa sukladno tome u njemu autor hvali reforme Marije Terezije i Josipa II. Ostala Blagojevićeva djela pripadaju prevoditeljskom radu: roman *Kinki, nikoji kokinkinezijanski događaji drugima zemljam hasnoviti* (1771), nastao prema njemačkome prijevodu i francuskome izvorniku G. F. Coyera iz 1768., prijevod njemačke propovijedi Antuna Ružičke *Predika od jedinstva u kršćanstvu* (1773) te prijevod njemačke knjižice o ovčarstvu J. Paula *Izkušani nauk, kako se ovce kroz dobro upravljenje k najboljemu stanju dovesti i u takvom uzdržati mogu* (1774).

Branko Drechsler u knjizi *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* iz 1907. godine piše o Blagojeviću kao prosvjetiteljskome piscu koji je u djelu *Pjesnik-putnik* “svom žestinom i ironijom”⁷ odgovorio *Tamburašu slavonskom*, vjerojatno slavonskome franjevcu Đuri Rapiću, koji se protivio idejama koje je Matija

---

Tadiji Blagojeviću napisao je Mario Berečić, *Hrvatski prosvjetitelj Adam Tadija Blagojević* (Belišće, 2009).

³ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 129-167.

⁴ Vidi kod: Branko Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* (Zagreb, 1907), 45; Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga I. Od humanizma do potkraj 18. stoljeća (Zagreb, 1913), 350; Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 130; Krešimir Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni* (Zagreb, 1969), 252; Dunja Fališevac, “Epika na razmeđu 18. i 19. stoljeća”, u: *Dani hvarskog kazališta*, ur. Nikola Batušić, Rafo Bogišić i dr. (Split, 1997), 78; *Hrvatska književna enciklopedija*, 1: 172.

Za ilustraciju ovdje spominjem i puno radikalniji atribut koji Blagojeviću pridodaje Dionizije Švagelj u novinama *Glas Slavonije* iz 1952. godine, u kojima je, prije kraćeg članka o piscu i njegovu opusu, naveden naslov “Prvi slavonski volterijanac”. Usp. *Glas Slavonije* X/2116 (19. 2. 1952). I u časopisu *Revija* (časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja) iz 1967. godine Švagelj o Blagojeviću piše sljedeće: “pjesnik-prosvjetitelj”, “prvi naš volterijanac” koji “kao kancelist Ugarske dvorske deputacije potpada pod utjecaj jozefinizma, naročito Van Swietena i Sonnenfelsa, te postaje prvi hrvatski književnik iz Slavonije član bečke masonske lože.” Vidi: Dionizije Švagelj, “Bibliographia Slavonica (Adam Tadija Blagojević)”, *Revija* 7/5 (1967), 135-136.

⁵ Fališevac, “Epika na razmeđu 18. i 19. stoljeća”, 76.

⁶ *Hrvatska književna enciklopedija*, 1: 172.

⁷ Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 39.

Antun Relković, “preteča jozefinizma”,⁸ iznio u djelu *Satir iliti divji čovik* (1762, 1779).⁹ Blagojević je, uz Josu Krmpotića, za Drechslera pravi predstavnik jozefinizma u Slavoniji, on propagira ideje Josipa II. i brani njegove reforme.¹⁰ Iako je Drechslerov sud o jozefinizmu u Slavoniji koji karakterizira “vjersko slobodoumlje i volterovsko raspoloženje prema popovima i redovnicima”¹¹ zasigurno pretjeran, autor ističe kako Blagojevićev *Pjesnik-putnik* nije do te mjere radikaln, što se osobito vidi u kritici Francuza. Tomo Matić u studiji o Adamu Tadiji Blagojeviću iz 1929. godine, koja još i danas vrijedi kao temeljna za ozbiljnije bavljenje tim slavonskim piscem, ističe kako Blagojević u *Pjesniku-putniku*, inspiriran “jakom [bečkom] strujom protiv redovnika (van Swieten, Kaunitz)”,¹² vodi oštru borbu protiv franjevaca, u kojima prepoznaje “glavne stupove slavonskoga konservativizma”.¹³ Matić u *Pjesniku-putniku* uočava Blagojevićevo oslanjanje na ideje bečkoga profesora političko-kameralnih znanosti Josepha von Sonnenfelsa, zagovornika prosvijećenog apsolutizma, u skladu s kojim se zalagao da vjera treba biti “neka vrsta više policije, da vladaru služi kao pomoćnica u upravi državnoj, a upravo zato je trebalo da vladar pomno pazi na odgoj i rad svećenstva”.¹⁴ U Blagojevićevoj obrani Relkovićeve *Satira* Matić prepoznaje prosvjetiteljske tendencije autora koji Relkovićeve reformna nastojanja pravda *zdravim razumom*.¹⁵ Na tragu navedenoga, Matić Blagojevićeve antifedudalne stavove koje iznosi u *Pjesniku-putniku* tumači kao posljedicu autorove naklonosti idejama bečkih intelektualaca, posebice profesora Sonnenfelsa, te

⁸ Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 29.

⁹ Usp. više: Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 29-40. Prva poznata knjiga, prema Tomi Matiću, koja aludira na Relkovićeve *Satira* jest katekizam fra Đure Rapića naslovljen *Satir iliti divji čovik u nauku krstjanskomu ubavistit, uputit, naučit i pokrstit*. Prvi pak izravni napad na Relkovića, kako to navodi Matić, zbio se u knjižici koja je izišla 1767. godine pod pseudonimom Tamburaša slavonskoga, a čiji nam primjerak navodno nije sačuvan. Protiv Tamburaša, a u obranu Relkovićeve *Satira*, stao je Vid Došen u djelu *Jeka planine, koja na pisme Satira i Tamburaša slavonskoga odjekuje i odgovara* (Zagreb, 1767). Usp. Tomo Matić, *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, knjiga XLI (Zagreb, 1945), 74-76. Osim Došena, Relkovića je branio i Adam Tadija Blagojević, i to upravo u *Pjesniku-putniku*. I sam je Relković u predgovoru drugome izdanju *Satira iliti divjeg čovika* (Osijek, 1779) apostrofirao dvojicu svojih kritičara, duhovnika Momusa i vojnika Nesmira Kudiilovića. I Matija Petar Katančić u pjesmi *Satir od kola sudi* ne slaže se s Relkovićevo osudom kola kao *turske skule*. Usp. više: Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, 242-243.

¹⁰ Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 45.

¹¹ Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 52.

¹² Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 137.

¹³ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 138.

¹⁴ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 139.

¹⁵ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 141.

ističe kako je i sam Josip II. osuđivao instituciju kmetstva.¹⁶ U konačnici, vezano uz naslovno djelo, Matić zaključuje sljedeće: “Blagojević je dakle u *Pjesniku-putniku* sasvim prihvatio Josipova nastojanja i nije se žacnuo ni od zadnjih im konsekvencija, tako da je i importaciju Nijemaca u hrvatske krajeve rado prihvaćao kao kvasac reda i kulturnoga napretka”.¹⁷ U kasnijoj knjizi *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda* (1945) Matić uspoređuje Relkovića i Blagojevića i pritom naglašava kako se Relković “umio sačuvati od radikalizma Aufklärunga”, dok je međutim Blagojević “punim jedrima zaplovio strujom ne prezajući niti pred radikalnijim joj posljedicama”.¹⁸ I Mihovil Kombol navodi kako je na Blagojevića izravno utjecao “terezijanski intelektualni Beč, Beč van Swietena, Josipa Sonnenfelsa i dr.” te pomalo pojednostavljeno zaključuje kako je Blagojević “radikalniji Relković u smanjenom formatu”.¹⁹ Krešimir Georgijević u regionalnoj književnopovijesnoj sintezi *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni* (1969) nastavlja se na navedene Matićeve tvrdnje o Blagojeviću (“programski pisac u duhu jozefinskih ideja”)²⁰ te u zaključnome poglavlju o Matiji Antunu Relkoviću kao važno obilježje prosvjetiteljstva u Slavoniji i Hrvatskoj u drugoj polovini 18. stoljeća navodi sljedeće: “Naše prosvjetiteljstvo nema ideološko-revolucionaran karakter, kao što je to bilo u Francuskoj (...) Ono ne krije u sebi nikakvih socijalno-revolucionarnih ideja (...) ono nema filozofsku podlogu ni u materijalizmu ni u ateizmu, kako je to kod radikalnih zastupnika i pristalica prosvijećenog doba”.²¹ Rafo Bogišić, autor dionice o 18. stoljeću u trodijelnoj povijesti hrvatske ranonovovjekovne književnosti (*Povijest hrvatske književnosti: Od renesanse do prosvjetiteljstva*, knj. 3, 1974), već u samome naslovu rabi termin prosvjetiteljstvo (“Književnost prosvjetiteljstva”), koji međutim poblize ne definira (osim što kao njegovu važnu komponentu ističe *učenost*). Hrvatsku književnost 18. stoljeća Bogišić stoga opisuje ipak previše pojednostavljeno, ističući njen “prosvjetiteljski i praktičnoodgojni karakter”²² te njenu povezanost “sa suvremenim ideološkim i društvenim pokretima u svijetu”²³ koji su, prema autoru, uz austrijske marijate-rezijanske i jozefinske reforme još i *opći pokreti* iz Francuske i Italije.²⁴ Unatoč

¹⁶ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 143.

¹⁷ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 146.

¹⁸ Matić, *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, 80.

¹⁹ Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, 2. izdanje (Zagreb, 1961), 372, 373.

²⁰ Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, 256.

²¹ Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, 246.

²² Rafo Bogišić, “Književnost prosvjetiteljstva”, u: *Povijest hrvatske književnosti. Od renesanse do prosvjetiteljstva*, knjiga 3 (Zagreb, 1974), 313.

²³ Bogišić, “Književnost prosvjetiteljstva”, 313.

²⁴ Bogišić, “Književnost prosvjetiteljstva”, 313.

spomenutoj povezanosti, Bogišić dalje pojašnjava kako su “sve te ideje i pokreti u hrvatskoj književnosti ostvareni povezujući se isključivo i nadovezujući na domaće uvjete te stvarne domaće potrebe”, čime autor zapravo definira ono što sam naziva *hrvatsko prosvjetiteljstvo*.²⁵

Ni u monografiji o Adamu Tadiji Blagojeviću iz 2009. godine, čiji naslov glasi *Hrvatski prosvjetitelj Adam Tadija Blagojević*, autor Mario Berečić, iako ne zanemaruje važnost političkog i kulturnopovijesnog konteksta (terezijanizam, jozefinizam) za nastanak Blagojevićevih djela, preciznije ne definira i ne objašnjava Blagojevićevu prosvjetiteljsku usmjerenost. Umjesto toga, autor ponavlja i parafrazira vrlo ekstenzivne Bogišićeve teze: “Praktična i prosvjetiteljska, a manje estetski određena usmjerenost u hrvatsku je književnost 18. stoljeća stigla kao utjecaj onodobnih nekonzervativnih idejnih i književnih strujanja zapadne Europe. Hrvatske su prilike u književnoj djelatnosti učinile da liberalna oštrica europskih uzora otupi prilagodbom domaćim prilikama. Uzrok se pronalazi ponajviše u nerazvijenoj društvenoj sredini, nespremnoj primiti nove ideje u nepatvorenom obliku. (...) Veći dio hrvatskih pisaca svojim književnim radom ne približava se svim idejama prosvjetiteljstva. Izuzetak je ona osobitost europskog prosvjetiteljstva koja je prijeko potrebna u danim okolnostima sveopće društvene i kulturne zaostalosti. To je ponajviše poboljšanje prosvjete i odgoja”.²⁶ Dalje u knjizi, međutim, Berečić jasnije obrazlaže Blagojevićevu inspiriranost jozefinizmom u *Pjesniku-putniku*, posebno u aspektu odnosa države prema redovnicima, pa u tome smislu naglašava važnost utjecaja belgijskih pravnika Pitera Stockmansa i Zegera-Bernharda van Espena (1646–1728) na državnu politiku habsburškoga dvora. Na važnost spomenutih pravnika za jozefinističko shvaćanje državne Crkve upozorio je crkveni povjesničar Franjo Emanuel Hoško²⁷ (na kojeg se Berečić i poziva), koji pojašnjava kako Stockmans “opravdava stvaranje narodne Crkve”,²⁸ uzimajući u obzir kasnosrednjovjekovno poimanje državne Crkve kao i elemente galikanizma, dok van Espen, uz galikanizam, podržava i jansenističke stavove (posebice “jurisdikcionalizam”).²⁹ Prema Hošku, “upravo je van Espen izdvojio pitanje redovništva u Crkvi i u društvu”,³⁰ želio je redovnike uvesti u dušo-

²⁵ Bogišić, “Književnost prosvjetiteljstva”, 314. Vidi opširnije: Bogišić, “Književnost prosvjetiteljstva”, 293-383; Rafo Bogišić, “Hrvatska književnost 18. stoljeća”, u: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, godina III, knjiga 3, ur. Franjo Grčević i Mladen Kuzmanović (Zagreb, 1975), 9-22.

²⁶ Berečić, *Hrvatski prosvjetitelj Adam Tadija Blagojević*, 24.

²⁷ Usp. više: Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb, 2000), 298-303.

²⁸ Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, 298.

²⁹ Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, 298.

³⁰ Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, 298.

brizničku službu, prigovarao im je da vode brigu samo o sebi i svome spasenju te da su, kao takvi, “teret društvu”.³¹ Ne može se dakle isključiti mogućnost da je Blagojević preko bečkih intelektualnih krugova mogao posredno doći u kontakt sa spomenutim van Espenovim tezama o redovnicima, što dobro ilustrira već spomenuta oštra kritika franjevacu u *Pjesniku-putniku*.

Iako je hrvatska književna historiografija prilično dobro opisala Blagojevićeva djela, čini mi se kako je njihov prosvjetiteljski predznak još uvijek nedovoljno precizno pojašnjen i sveden na nekoliko osnovnih teza – Blagojević je najizrazitiji slavonski predstavnik jozefinizma, stavovi su mu nešto radikalniji od Relkovićevid (primjerice, u vrlo oštroj kritici franjevacu), ali je i on daleko od zapadnog *iluminizma* (ateizma i deizma) pa je i njegovo prosvjetiteljstvo ipak “umjereno”, prilagođeno domaćim prilikama ili, riječima Rafe Bogišića, *hrvatsko prosvjetiteljstvo*. Takvo pojašnjenje smatram nedovoljno preciznim zato što se fokusira ipak prvenstveno na to što (hrvatsko) prosvjetiteljstvo nije (ili što mu nedostaje da to postane), a ne na ono što uistinu jest. U Blagojevićevu slučaju, međutim, kao izuzetak bi se mogla navesti tek prva iznesena teza, najizrazitiji slavonski predstavnik jozefinizma. Mislim da bi se, u tome smislu, kao potencijalno preciznija definicija tzv. “hrvatske varijante (književnog) prosvjetiteljstva” (ovdje ponajprije na primjeru Adama Tadije Blagojevića), mogao možda upotrijebiti pojam „katoličko prosvjetiteljstvo”.³²

³¹ Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, 298.

³² U hrvatskoj književnoj historiografiji navedeni pojam (*katoličko prosvjetiteljstvo*) spominje Dubravko Jelčić u književnopovijesnoj sintezi iz 2004. godine *Povijest hrvatske književnosti* (drugo, prošireno izdanje), ali ga smješta na početak 19. stoljeća i veže uz djelovanje đaka franjevačke gimnazije u Slavonskome Brodu. Navodi primjer fra Marijana Jaića, koji je pisao crkvene popijevke, molitve, pastoralne, katehetske, moralizatorske i povijesne spise, a njegov je rad u službi *katoličkog prosvjetiteljstva*. Usp. Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti*, drugo, prošireno izdanje (Zagreb, 2004), 129.

Od hrvatskih pak historiofografa, Franjo Emanuel Hoško u knjizi *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb, 2000) spominje *katoličko prosvjetiteljstvo* koje se “pod okriljem kasnog jansenizma širi u Habsburškoj Monarhiji s idejama reformnog katoličanstva i oštro kritizira pojavu redovništva u Crkvi”. Usp. Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, 298. Nešto kasnije međutim, primjerice u članku “Franjevci u Slavoniji i Podunavlju u vremenu kasnog jozefinizma” (*Croatia Christiana periodica* 29/55, lipanj 2005, 115-161), Hoško koristi pojam *obnovno katoličanstvo*, koje definira kao sastavnicu jozefinizma proizišlu “iz kasnog jansenizma koji se je oblikovao kao crkveni pokret u zemljama Habsburške Monarhije već u vremenu ranog jozefinizma, i to gotovo neovisno o državi”. Usp. Hoško, “Franjevci u Slavoniji i Podunavlju u vremenu kasnog jozefinizma”, 116. Za Hoška je dakle rani jozefinizam vrijeme vladavine Marije Terezije, dok je vladavine Josipa II, Leopolda II. (1790–1792) te prvo desetljeće Franje I. (1792–1835) autor nazvao razdobljem “krutog ili razmahalog jozefinizma”. Usp. Hoško, “Franjevci u Slavoniji i Podunavlju u vremenu kasnog jozefinizma”, 116. Povjesničarka Teodora Shek Brnardić lik i djelo Adama Baltazara Krčelića preciznije smješta između *tridentskog katolicizma* i *katoličkog prosvjetiteljstva* te iscrpnije pojašnjava oba pojma. Usp. više: Teodora Shek Brnardić, *Svijet*

2. Zašto „katoličko prosvjetiteljstvo“?

U radu mi nije namjera ispisati iscrpniji pregled povijesti termina jer bi to zahtijevalo znatno više prostora i time bi prešlo granice ovdje zamišljenoga teksta. Ograničavam se stoga na problematiku i što preciznije terminološko određenje s vrlo pragmatičnim ciljem – pojašnjenjem zašto se pojedini aspekti Blagojevićeva djela mogu odrediti kao „katoličko-prosvjetiteljski“.

U tome smislu kao polazišna i možda najpreciznija definicija naslovnoga pojma čini mi se ona njemačkog teologa i povjesničara Ulricha L. Lehnera iz predgovora vrlo vrijednog zbornika radova *A Companion to the Catholic Enlightenment in Europe* iz 2010. godine: “Termin katoličko prosvjetiteljstvo heuristički je koncept koji opisuje različite fenomene koje su podržavali katolički intelektualci u 18. i ranom 19. stoljeću, a podrazumijeva kombinaciju različitih područja mišljenja i raznolike projekte koji pokušavaju obnoviti i reformirati katolicizam u 18. stoljeću. Katoličko prosvjetiteljstvo nastoji naime obraniti temeljne dogme Katoličke crkve od ravnodušnosti, agnosticizma i ateizma (...) Inspirirano je reformama Tridentskoga koncila, ali također i modernom protestantskom mišlju (Locke, Wolff, Newton i dr.). Nastoji pokazati da katolicizam može biti privlačan akademskim i političkim elitama jer je kompatibilan s racionalizmom te je u stanju prigrliti moderne ekonomske i znanstvene teorije kao i šire konstitucionalne promjene”.³³ „Katoličko prosvjetiteljstvo“ dakle, prema Lehneru, proizlazi iz Tridentskoga koncila, ali i renesansnoga humanizma, te stoga teži integraciji moderne znanosti i filozofije u sveobuhvatniji vjerski pogled na svijet.³⁴ Dva su glavna cilja *katoličkih prosvjetitelja* – obrana temeljnih dogmi Katoličke crkve, ali njihovim promišljanjem i pojašnjenjem u svjetlu najnovijih filozofskih i znanstvenih dostignuća 18. stoljeća te, kao svojevrsna posljedica navedenog, približavanje katolicizma i moderne kulture.³⁵ *Katolički prosvjetitelji* otvoreni su dakle, pojašnjava Lehner, novim filozofskim i znanstvenim strujanjima sve dotle dok temeljne dogme Crkve (utjelovljenje, Trojstvo, sakramenti) nisu dovedene u pitanje.³⁶

Baltazara Adama Krčelića. *Obrazovanje na razmeđu tridentskoga katolicizma i katoličkoga prosvjetiteljstva* (Zagreb, 2009).

³³ Ulrich L. Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, u: *A Companion to the Catholic Enlightenment in Europe*, ur. Ulrich L. Lehner, Michael Printy (Leiden, Boston, 2010), 2-3.

I sam naslov Lehnerova iscrpna predgovora “The many faces of the Catholic Enlightenment” otkriva ponešto o kompleksnosti pojma. Usp. više: Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 1-61. Tim se fenomenom Lehner sustavnije i iscrpnije pozabavio u knjizi *The Catholic Enlightenment. The Forgotten History of a Global Movement* (New York, 2016).

³⁴ Lehner, *The Catholic Enlightenment*, 16.

³⁵ Lehner, *The Catholic Enlightenment*, 10.

³⁶ Lehner, *The Catholic Enlightenment*, 11.

Takav pomirbeni stav između prosvjetiteljstva i religije dobio je svoje puno opravdanje u sintagmi *religijsko prosvjetiteljstvo*, terminu koji je, kako to ističe Teodora Shek Brnardić,³⁷ iskovao američki povjesničar David Sorkin “kao antipod općenitije prihvaćenom ‘sekularnom prosvjetiteljstvu’, tvrdeći da je prosvjetiteljstvo u svojoj srži bilo prožeto religijom”.³⁸ Te su se tendencije, kako navodi Shek Brnardić, pojavile u Katoličkoj crkvi sredinom 18. stoljeća kao “odgovor na pretjerane oblike iskazivanja barokne pobožnosti i mnogih oblika praznovjerja”.³⁹

U članku *Reform Catholicism and Religious Enlightenment* iz 1999. godine David Sorkin nastoji pojasniti odnos između prosvjetiteljstva i religije u Europi, ispravljajući pritom uobičajenu pretpostavku o prosvjetiteljstvu kao prvoj fazi razvoja sekularne i moderne kulture koja je različita pa i neprijateljska prema onoj vjerskoj.⁴⁰ Umjesto toga, navodi Sorkin, prosvjetiteljstvo sadrži dvije komplementarne forme – poznatije *sekularno prosvjetiteljstvo* “i jednako važno i utjecajno, ali zanemareno *religijsko prosvjetiteljstvo*”.⁴¹ U tome smislu izvodi nijansiranu razliku između pojmova *razumno* i *racionalno* pa naglašava kako *religijsko prosvjetiteljstvo* traga za tzv. “*razumno*” religijom.⁴² Kao katolički oblik tog *religijskog prosvjetiteljstva* Sorkin navodi *reformni katolicizam*, “vjersko-kulturni pokret” karakterističan za južne njemačke države i Habsburšku Monarhiju u 18. stoljeću,⁴³ koji je ujedno bio “pokušaj druge humanističke reforme ili ‘protu-protureformacije’”.⁴⁴ Nakon godine 1740. *reformni katolicizam* počinje se pojavljivati na sveučilištima središnje Europe na kojima *sekularno* i *religijsko prosvjetiteljstvo* blisko surađuju (u periodu od 1740. pa do 1763.) ujedinjeni protiv zajedničkih neprijatelja, isusovaca, kako navodi Sorkin.⁴⁵ *Katoličko prosvjetiteljstvo* Sorkin definira kao “amalgam sekularnih i religijskih ideja čiji je važan sastavni dio i *reformni katolicizam*”.⁴⁶

³⁷ Vidi opširnije: Shek Brnardić, *Svijet Baltazara Adama Krčelića*, 40-44.

³⁸ Shek Brnardić, *Svijet Baltazara Adama Krčelića*, 41.

³⁹ Shek Brnardić, *Svijet Baltazara Adama Krčelića*, 41.

⁴⁰ David Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, *Austrian History Yearbook* 20 (1999), 188. Vidi opširnije: Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 187-219.

⁴¹ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 188.

⁴² Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 189.

⁴³ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 188.

⁴⁴ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 192.

⁴⁵ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 196.

⁴⁶ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 203.

Američki povjesničar Michael Printy⁴⁷ u knjizi *Enlightenment and the Creation of German Catholicism* iz 2009. godine uočava međusobnu razliku između termina *reformni katolicizam* i *katoličko prosvjetiteljstvo*, koju će godinu kasnije potvrditi i u članku “Catholic Enlightenment and Reform Catholicism in The Holy Roman Empire”, objavljenom u istome zborniku radova kao i Lehnerov predgovor. Prema Printyju, *reformni* je *katolicizam* uži pojam, praktično usmjeren na promjenu liturgije, vjerske prakse, upravljanje crkvenom imovinom te obrazovanje svećenika i laika.⁴⁸ Iako to nije neophodno, ističe Printy, navedeni se pojam obično podrazumijeva u nacionalnome kontekstu.⁴⁹ Za razliku od njega, *katoličko* je *prosvjetiteljstvo* širi pojam, ambiciozniji sadržajem i kao takav predstavlja odnos katolicizma prema pojavama modernoga svijeta.⁵⁰ Unatoč tome što pripadaju istom povijesnom vremenu i što im se problematika međusobno preklapa, spomenuti pojmovi nisu uvijek, pojašnjava Printy, međusobno zamjenjivi.⁵¹ Vrlo radikalnu razliku između dva spomenuta termina pravi njemački povjesničar i teolog Harm Klueing, koji naglašava kako *reformni katolicizam*, za razliku od *katoličkog prosvjetiteljstva*, nije uopće katolički, nego “heretički”⁵² usmjeren. Na takvu se kvalifikaciju Printy kratko osvrnuo i u navedenome članku iz 2010. godine. Prema Klueingu, *katoličko* je *prosvjetiteljstvo* bilo usmjereno protiv baroknih oblika pobožnosti i reformno orijentirano, ali je uvijek bilo uistinu katoličko, dok je *reformni katolicizam* blizak radikalnom antiklerikalizmu i nijekanju dogmi Katoličke crkve.⁵³ Printy međutim naglašava kako je zajednička odlika *katoličkoga prosvjetiteljstva*, ne samo u Njemačkoj, nego i u čitavoj Europi, njegova antijeziuitska usmjerenost koja se temeljila na težnji za promjenom načina obrazovanja i odmakom od baroknih oblika pobožnosti.⁵⁴

Prema Lehneru, *katoličko prosvjetiteljstvo* ima dva korijena – prvi proizlazi iz reformi koje su započete Tridentskim koncilom, a drugi iz novih

⁴⁷ Vidi: Michael Printy, *Enlightenment and the Creation of German Catholicism* (New York, 2009).

⁴⁸ Printy, *Enlightenment and the Creation of German Catholicism*, 10.

⁴⁹ Printy, *Enlightenment and the Creation of German Catholicism*, 10.

⁵⁰ Printy, *Enlightenment and the Creation of German Catholicism*, 10.

⁵¹ Michael Printy, “Catholic Enlightenment and Reform Catholicism in The Holy Roman Empire”, u: *A Companion to the Catholic Enlightenment in Europe*, ur. Ulrich L. Lehner, Michael Printy (Leiden, Boston, 2010), 166.

⁵² Harm Klueing, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, u: *A Companion to the Catholic Enlightenment in Europe*, ur. Ulrich L. Lehner, Michael Printy (Leiden, Boston, 2010), 143.

⁵³ Klueing, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 143.

⁵⁴ Printy, “Catholic Enlightenment and Reform Catholicism in The Holy Roman Empire”, 192.

pristupa duhovnosti i teologiji, što se prvenstveno odnosi na jansenizam.⁵⁵ Trebalo je gotovo 200 godina, navodi Lehner, “da sazrije vrijeme za realizaciju tridentskih reformi i to uz pomoć novih oblika duhovnosti, novih medija, nanovo otkrivenog optimizma vezanog uz socijalne promjene i novog pogleda na ulogu države”.⁵⁶ Jansenisti se u 18. stoljeću zalažu “za radikalnu reformu Crkve, u mnogim zemljama u suradnji s kršćanskim kneževima”.⁵⁷ Bore se dakle, pojašnjava Lehner, za “decentralizaciju Crkve, povećanje redovničke discipline (bez pretjeranih privilegija i skandala), bolje obrazovanje i plaću za svećenstvo, praktično obrazovanje laika i veće slobode u individualnim vjerskim praksama (uključujući i korištenje vernakulara u liturgiji)”.⁵⁸ Ideje jansenista ubrzo su prihvatili “prosvijećeni katolici”,⁵⁹ poput talijanskoga povjesničara Lodovica Antonija Muratorija (1672–1750), a podršku dobivaju i od pape Benedikta XIV. (pontifikat od 1740. do 1758.).⁶⁰ *Katolički prosvjetitelji* stoga veliku važnost pridaju praktičnosti (“praktičnoj vjeri”),⁶¹ koja je zapravo “uz pomoć prosvjetiteljstva, ponovno otkrivanje tridentskih reformi”.⁶² To dakle znači da je “država odgovorna za ostvarenje sreće i ispravno bogoštovlje, a Crkva za unutarnje duhovno dobro vjernika. Ako Crkva želi zadržati bilo kakav utjecaj na društvo u cjelini, mora dokazati korisnost religije pomoću moralnoga doprinosa socijalnoj državi”.⁶³ Takav doprinos, pojašnjava Lehner, može ostvariti obrazovano svećenstvo koje se neće brinuti prvenstveno za sebe, nego za potrebe svojih župljana.⁶⁴ Iz toga dakle proizlazi da “*katolički prosvjetitelji* i država imaju zajedničke neprijatelje i zajedničke ciljeve”.⁶⁵

Već spomenuti njemački povjesničar i teolog Harm Kluebing sustavnije se bavio *katoličkim prosvjetiteljstvom* u Austriji, odnosno u habsburškim nasljed-

⁵⁵ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 18-21.

Jansenizam je religijski pokret unutar katolicizma u Francuskoj u 17. i u 18. stoljeću, a nazvan je prema nizozemskome teologu C. Jansenu. Oslanja se na Augustinov nauk o Božjoj milosti i istočnome grijehu, umanjuje utjecaj slobodne volje, a naglašava izravno djelovanje Božje milosti. Papa Klement XI. osudio je jansenizam bulom *Unigenitus* (1713).

⁵⁶ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 18.

⁵⁷ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 22.

⁵⁸ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 22.

⁵⁹ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 23.

⁶⁰ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 23.

⁶¹ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 27.

⁶² Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 27.

⁶³ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 27.

⁶⁴ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 27.

⁶⁵ Lehner, *The Catholic Enlightenment*, 13.

nim zemljama⁶⁶ u kojima, kao posljedicu čvrste povezanosti s talijanskim teritorijem, odnosno Milanskim vojvodstvom kao dijelom Svetog Rimskog Carstva u sjevernoj Italiji, uočava razne talijanske utjecaje,⁶⁷ od kojih su najvažniji tzv. “Inocentov obrat” i Muratorijeve filojansenističke ideje”.⁶⁸ U vrijeme pape Inocenta XI. (1676–1689) te kasnije za pape Inocenta XII. (1691–1700) događa se, ističe Klueting, otpor prema *baroknome katolicizmu* koji se nastavlja na reforme započete Tridentiskim koncilom, koje su, uz jansenističke utjecaje, i za Kluetinga, u samome temelju *katoličkoga prosvjetiteljstva*.⁶⁹ Klueting piše o mlađoj generaciji filojansenističkih biskupa (Joseph Maria Thun, Johann Joseph Trautson, Karl Johann Herberstein i dr.) koji djeluju u Austriji nakon 1740. godine, odbacuju moralnu teologiju isusovaca, propagiraju jansenističke knjige i nastoje popraviti obrazovanje svećenika.⁷⁰ Bečki jansenisti srednje generacije, ističe Klueting, okupljali su se u krugu augustinca i ispovjednika carice Marije Terezije Ignaza Müllera (1713–1782), prepozita augustinskih kanonika Samostana Svete Doroteje u Beču, u kojemu su se članovi i sastajali.⁷¹ Taj će krug međutim, kako to Klueting ističe, doživjeti “konzervativni obrat zbog radikalizacije jansenizma i katoličkog prosvjetiteljstva predvođenog mlađom generacijom (Marx Anton Wittola, Franz Stephan Rautenstrauch i dr.)”.⁷² *Iako Klueting navodi kako je katoličko prosvjetiteljstvo u Austriji nemoguće razdvojiti od onog u Njemačkoj i obrnuto, ističe dvije temeljne razlike između katoličkog prosvjetiteljstva u Njemačkoj i Austriji, a to su jansenizam i jozefinizam.*⁷³ Jozefinizam Klueting

⁶⁶ Vidi opširnije: Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands“, 127-160.

⁶⁷ Važnost talijanskih utjecaja na bečko kulturno okružje u 18. stoljeću ističe i Teodora Shek Brnardić: “Talijani u Beč donose nove knjige, promiču ideje o novom umjerenom katolicizmu, pripomažu obogaćivanju Dvorske knjižnice, te imaju izravne veze s vladarima i vodećim ljudima. Premda su njihovi saloni bili zatvoreni za širi krug ljudi, njihov je utjecaj morao pridonijeti slobodnijem kolanju ‘nepoćudnih knjiga’”. Shek Brnardić, *Svijet Baltazara Adama Krčelića*, 136. Taj je talijanski utjecaj, prema Shek Brnardić, bio vrlo izražen upravo u “austrijskim ranoprosvjjeteljskim nastojanjima”. Talijani u Beču bili su, kako ističe autorica, prvenstveno pristaše *katoličkog prosvjetiteljstva*, odnosno Muratorijeve *reformnog katolicizma*, koji se početkom 18. stoljeća javlja kao antipod *baroknome katolicizmu*. Usp. Shek Brnardić, *Svijet Baltazara Adama Krčelića*, 136, 135.

⁶⁸ Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 128-129.

⁶⁹ Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 128-129.

⁷⁰ Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 134.

⁷¹ Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 137.

⁷² Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 138.

⁷³ Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 130. Crkveni povjesničar Heribert Raab definira jozefinizam kao “pokret politike državne Crkve, koji je sredinom 18. stoljeća ojačao, i koji se u svom specifično austrijskom obliku nedovoljno naznačuje kao jozefinizam”. Heribert Raab, “Politika državne Crkve i prosvjetiteljstva na svjetovnim područjima Carstva. Terezijanizam i jozefinizam”, u: *Velika povijest Crkve*, sv. 5, ur. Hubert Jedin (Zagreb, 1978), 431.

definira kao “specijalnu austrijsku manifestaciju europskoga prosvjetiteljstva”⁷⁴ i ne svodi ga, dakako, samo na vrijeme vladavine Josipa II. (1780–1790), nego terminom obuhvaća i vrijeme Karla VI. te Marije Terezije.⁷⁵ U području crkvenih reformi kao važnog prethodnika Josipu II. Klueing ističe kancelara Kaunitza,⁷⁶ koji pokreće reforme državne Crkve kojoj će jedan od ciljeva biti oporezivanje klera, ali i izbjegavanje sukoba s Rimom.⁷⁷ U nasljednim zemljama Monarhije mjere redukcije baroknih oblika pobožnosti započele su, navodi Klueing, za vrijeme Marije Terezije. Kao neke od primjera autor iznosi zabrane različitih oblika praznovjerja, ukidanje egzorcizma, redukciju vjerskih praznika, hodočašća od nekoliko dana i sl.⁷⁸ Za vrijeme vladavine Josipa II. te će se mjere, poput ukidanja vjerskih praznika, procesija i hodočašća, navodi Klueing, dodatno radikalizirati. Ti su se praznici, procesije i hodočašća, “kao i velik broj prosjačkih samostana”, kako navodi crkveni povjesničar Heribert Raab, “mogli smatrati uzrokom gospodarske i financijske nemoći zemlje, te su se stoga naznačivali kao odgovorni za političku slabost katoličkih država, pogotovo što su se u isto vrijeme napadali kao nespojivi s pravom pobožnošću”.⁷⁹ Riječima Davida Sorkina, “Josip II. obrazovan je u tradiciji *reformnog katolicizma*, puno je čitao Muratorija i njegova je politika u skladu s tim, iako se u mnogim slučajevima nastavlja na reforme koje je započela njegova majka”.⁸⁰

3. Naznake katoličkog prosvjetiteljstva u Blagojevićevu *Pjesniku-putniku*

Puni naslov Blagojevićeva djela glasi *Pjesnik-putnik, nikoi događaji per-vo i posli puta Josipa II. cesara rimsko-nimačkoga u Slavoniu. Pjevao je A.*

Jozefinizam je, prema Raabu, težio “smanjivanju crkvene moći i napokon prema državnoj vlasti nad Crkvom”, ali pritom “nije bio neprijateljski prema Crkvi, a ni prosvjeteljski po svojoj naravi”. Raab, “Politika državne Crkve”, 431. Već je Marija Terezija, zaključuje Raab, “prisvojila sva jura circa sacra, tako da se ‘terezijanska’ politika državne Crkve razlikuje od ‘jozefinizma’ samo u pojedinostima i jačim utjecajem prosvjetiteljstva”. Raab, “Politika državne Crkve”, 434. Usp. opširnije: Raab, “Politika državne Crkve”, 426-445.

⁷⁴ Klueing, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 139.

⁷⁵ Klueing, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 140.

⁷⁶ O njemu Heribert Raab piše sljedeće: “Kao prava pokretna snaga terozijanskih reformi i stvaralac državnocrkvenog sustava, koji se trebao izgraditi na novim načelima racionalnog prava, smatra se prema Voltaireu orijentirani slobodni duh i hladan političar moći Wenzel Anton Graf (od 1764. knez Carstva) von Kaunitz-Rietberg. Kaunitzov program, da iz zemalja Habsburške monarhije stvori modernu apsolutističku državu, da joj podloži Crkvu, sadrži osnovne crte ‘terozijanizma’ i ‘jozefinizma’ čije je najradikalnije pojave Kaunitz, međutim, odbijao”. Raab, “Politika državne Crkve”, 433-434.

⁷⁷ Klueing, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 142.

⁷⁸ Klueing, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 144.

⁷⁹ Raab, “Politika državne Crkve”, 431.

⁸⁰ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 208.

*T. Blagoević. Štampano u Beču po Josipu Kurcpeku cesarsko kraljevskomu iliričkomu štamparu, godište 1771.*⁸¹

Odmah nakon naslova slijedi citat “Amice bono animo esto: cras forte melius erit.” (Theocritus apud Stobaeum pag. 577. Sermone 109), koji Blagojeviću služi kao svojevrsno motivsko polazište za ono o čemu će u djelu pisati. Riječ je dakle o citatu koji Blagojević preuzima iz izdanja grčkih epitoma Johannesesa Stobaeusa⁸² (s naznakom da je riječ o Teokritu), koji u izvorniku glasi: “Bono animo, amice Batte, vivendum est, forte cras melius res habebit” (uz navod piše “Theocriti”),⁸³ a u hrvatskome prijevodu: “Prijatelju Bate, treba živjeti dobre volje: stvari će možda sutra biti bolje”. Blagojević spomenuti navod zapravo parafrazira, pa on u prijevodu na hrvatski jezik glasi vrlo slično prethodnome: “Prijatelju, budi dobre volje: sutra će možda biti bolje”.⁸⁴ Takav početak djela dobro se uklapa u optimistični svjetonazor prosvjetitelja, kojim se i Blagojević služi, i to vrlo prigodno, odmah u predgovoru kao svojevrsnome poticaju na čitanje.

Na samome početku predgovora, koji nema naslova i paginaciju ostvaruje kustodama (umjesto brojčano označene stranice javlja se na rubu teksta slog ili riječ sa sljedeće stranice),⁸⁵ prije nego pojasni svrhu svog pisanja, Blagojević se, uz prisutni topos skromnosti, brani od potencijalnih napada koje bi njegovo djelo kod nekih moglo izazvati. Želja mu nije, kako je sam istaknuo, dobiti pohvalu ili dar, a još manje svrstati se među mudrace ili pak “prilizati se poglavarom os’vetujući se onima na koje ova spadaju”.⁸⁶ Svrhu svoga pisanja autor svodi na sljedeće:

⁸¹ Primjerak koji analiziram nalazi se u Zbirci rijetkosti Nacionalne i Sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod signaturom R II E-8°-189 a,b. Citati u radu navode se prema Blagojevićevu izvorniku, ali u transkribiranu obliku.

⁸² Vidi *Epitome Ioannis Stobaei sententiarvm sive locorvm commvnivm ex Graecis autoribus numero (...)* Basileae, apud Nicolaum Bryling. Anno M. D. LVII.

⁸³ *Epitome Ioannis Stobaei*, Sermo CXI, 589.

⁸⁴ Za precizne prijevode s latinskog na hrvatski, kao i za uputu na Johannesesa Stobaeusa zahvaljujem od srca prof. dr. sc. Zrinki Blažević.

⁸⁵ Blagojevićev se *Pjesnik-putnik* prema načinu označavanja stranica i listova sastoji zapravo od dva dijela. Uvodni dio, odnosno predgovor, ima označene stranice kustodama, dok su listovi označeni brojem (u Blagojevićevu predgovoru označen je samo drugi list). Na trećoj stranici predgovora pojavljuje se broj 2, što znači da je riječ o drugom listu koji ima prednju (neparnu, desnu) stranu *r* (recto) i parnu stranu *v* (verso). Središnji dio *Pjesnika-putnika* (6 pjevanja) ima kustode i brojčanu paginaciju stranica. Iako Blagojević u predgovoru brojkom označava samo drugi list, svi citati koji su preuzeti iz tog uvodnog dijela *Pjesnika-putnika* navode se prema broju lista radi preglednosti.

⁸⁶ Adam Tadija Blagojević, *Pjesnik-putnik, nikoi događaji pervo i posli puta Josipa II. cesara rimsko-nimačkoga u Slavoniu. Pjevao je A. T. Blagoević. Štampano u Beču po Josipu Kurcpeku cesarsko kraljevskomu iliričkomu štamparu, godište 1771*, l. 2v.

“već samo biše u misli mojoj ona virnost i stalnost koju kod drugi naroda štijem prama vladaocem svojim, ljubav prama domovini i domoroцем: s jednom ričom sva ona s kojima dobro naređene občine podložnici hotili su služiti i virne se svojim poglavarom ukazati, ne samo u najveći već i u najmanj dili”.⁸⁷

Uz stalno prisutan topos skromnosti, kojim autor naglašava da od njega “naučniji ima”,⁸⁸ slijedi i kratak autopoetički osvrt u kojemu obrazlaže svoj izbor da događaj zapiše u stihu, jer je to jedini način da se Slavoncu kaže istina:

“da bi mogao i istinska nikojima prid oči postaviti i turovne razveseliti, budući da kod naroda našega stari običaj biše događaje pivajuć kazivati, a ne z drugim načinom pripovidati. Jer Slavoncu kada hoćeš da istinu kažeš, privezati prvo njega moraš da ga ne uplašiš, ali kad pevaš, njega z glasom varaš prem ako mu priovidku kažeš”.⁸⁹

Kao vrlo važnu svrhu svog pisanja Blagojević ističe pisani “spomenak”⁹⁰ za buduće naraštaje, koji bi njegovo djelo trebalo biti te bi, kao takvo, ujedno bilo i doprinos popunjavanju lakuna koje su ostavile prijašnje generacije.

U takvom se nastojanju, da se događaj zapiše istinito i ostavi u trajno nasljeđe budućim generacijama, može prepoznati i prosvjetiteljski impuls Blagojevićeva djela.

U predgovoru Blagojević također ističe veliku važnost što “cesar u Slavoniju dohodi”⁹¹ te Josipa II. već ovdje atribuirao vrlo pozitivno kao *najboljeg monarku*. Pred sam kraj Blagojević napominje da svojim djelom nikoga nije želio uvrijediti,

“nego kako u ovom, tako i u drugima dili najprvo Bogu, pak poglavarom za ovim svim zemljakom mojim na službi do smrti želim biti”.⁹²

Tu se još jednom osvrće na potencijalne kritičare koji će o njegovu djelu misliti i suditi drugačije od autora, no u konačnici ipak zaključuje “da svim nije moći ugoditi”.⁹³

Prema navedenoj dataciji, predgovor je Blagojević napisao u Beču 30. studenog 1770.

⁸⁷ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, l. 2v.

⁸⁸ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, l. 2r.

⁸⁹ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, l. 2r, l. 3v.

⁹⁰ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, l. 3v.

⁹¹ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, l. 3v.

⁹² Blagojević, *Pjesnik-putnik*, l. 3r.

⁹³ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, l. 3r.

Prva dva pjevanja *Pjesnika-putnika* pisana su kao pohvalnice Josipu II. i Mariji Tereziji, a u preostalim četirima pjevanjima Blagojević problematizira i opisuje stanje u društvu osamnaestostoljetne Slavonije.

U prvome dijelu, naslovljenu “Cesara Josipa II. veselo Slavonci dočekaše”, Blagojević opisuje kako su Slavonci dočekali cara s velikim veseljem. Ta je prigoda autoru ujedno i dobar povod za pohvalu Nijemaca koji su za Marije Terezije i Josipa II. dolazili u Slavoniju, a, prema Blagojeviću, itekako su zaslužni za njezin napredak. Ilustrira to i sljedeći citat:

“Otkako su Rimljani vladanje, / od sveg svita najveće zgubili, / Tere Nimce isto dopalo je, / to veselje mi nismo vidili, / Jošter manje da bi mi cesara, / u kućami našima vidili, (...)

Mudrost, znanost ta je Nimcem bila; / kad kraljestva druga pridobivši; / Da je dobru vojsku sakupila, / i države mloge osvoivši; (...)

Jere kod nas nigda nije sloga, / da b’ ne bile odsada nemirne, / suđeno to biše od Boga, / da se zemlje tako ujedine”.⁹⁴

Blagojevićeva privrženost reformama cara Josipa II. osobito je vidljiva u njegovoj pohvali pokretanju škola, trgovine i zanata, što je rezultat careve brige za *iliričku, najbolju državu*:

“On skule, tergovine, zanate, / kojima se drugi slave puki. / I ostale potribne halate, / da po svojoj podignu se ruki. / Radeć, praveć, što je za potrebu, / koja sva su sad u Slavoniji, / Ne mole se drugomu narodu, / u svemu su sada oni mirni”.⁹⁵

Kao izraziti zagovornik prosvijećenog apsolutizma i politike državne Crkve, Blagojević careve zasluge dalje pojašnjava na sljedeći način:

“On misleći na stvari svitovne, / radio je tako urediti; / Zaboravit on nekti duhovne, / jer brež nju ni moć kraljevati”.⁹⁶

Na tome se mjestu dakle kod Blagojevića može uočiti *katoličko-prosvjetiteljski* stav, na tragu *kasnog jansenizma*,⁹⁷ o odnosu između države i Crkve,

⁹⁴ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 5-6. Pisanje velikih slova na početku stihova navodim prema izvorniku.

⁹⁵ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 7.

⁹⁶ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 7-8.

⁹⁷ O kasnome jansenizmu Franjo Emanuel Hoško navodi sljedeće: “Kasni jansenizam je zapravo prestao naglašavati izvorne jansenističke teološke stavove i prerastao u crkveni pokret koji je usvojio i doveo u sklad različita, čak suprotna, duhovna strujanja kao što su izvorni jansenizam i prosvjetiteljstvo. Kasnom jansenizmu nisu bile strane ni ideje galikanizma, febronijanizma i program obnove Crkve Lodovica Antonija Muratorija, zastupnika prosvijećenog katoličanstva i promicatelja jednostavne pobožnosti. Takvom kompleksnom jansenizmu

koja, kako je već prethodno navedeno, “mora dokazati korisnost religije pomoću moralnoga doprinosa socijalnoj državi”.⁹⁸ Tu se dakle, u specifičnoj austrijskoj manifestaciji europskoga prosvjetiteljstva, mogu prepoznati reforme koje proizlaze iz *jozefinizma* i koje su, riječima Harma Kluetinga, “zaokupljene širenjem državnoga suvereniteta nad crkvom, ali i integracijom crkve unutar države”.⁹⁹ Prema Davidu Sorkinu, riječ je dakle o politici državnoga apsolutizma temeljenog na katoličanstvu koji kombinira sekularne kriterije, u čijem je središtu *raison d'état*, s onima koji proizlaze iz *reformnog katolicizma* i *neojansenizma*.¹⁰⁰ Prve kriterije ponajbolje oprimjeruje kameralizam (na bečkome sveučilištu od 1763.) te osobito njegov “prvi službenik”¹⁰¹ Joseph von Sonnenfels, dok se drugi odnose na tzv. “prosvijećenu [umjerenu, dod. G. Š.] pobožnost i kršćansko milosrđe”.¹⁰² Za “prosvijećenog ekonomista”¹⁰³ Sonnenfelsa, obraćenika s judaizma na katoličanstvo, koji je imao osobit utjecaj na Josipa II, kako je to pojasnio Lehner, religija je tek sredstvo pomoću kojeg država osigurava da građani ispunjavaju svoje dužnosti.

Ta praktičnost i korisnost, odnosno praktična vjera, kao važna maksima *katoličkih prosvjetitelja*, združena je i s praktičnim, korisnim obrazovanjem koje, prema Blagojeviću, Slavonci duguju upravo Josipu II:

“U svakima od sada nauci / Napridujuć Slavonca viditi, / Svaku službu imaju u ruci, / Za koju god jesu pripraviti; / Za duhovnu ili za svitovnu, / zato njega sad nitko ne pita, / Za varošku ili za vojničku, / nikom nije sad potriba mita”¹⁰⁴

U stihovima koji slijede Blagojević naglašava opreku staro-novo, odnosno hvali Josipa II. kao pravednoga vladara kojemu je važno obrazovanje, a ne podrijetlo (ili mito). Na kraju pohvalno piše i o pokretanju tiskara u Slavoniji, služeći se pritom, za prosvjetiteljstvo karakterističnom, metaforom svjetla –

---

je otvorio vrata rani jozefinizam. (...) Tako su promicatelji obnovnog katoličanstva u svom opredjeljenju za napuštanje baroknog katoličanstva u jansenizmu našli teološku zasnovanost svojih ideja, a u državnom prosvjetiteljstvu saveznika”. Franjo Emanuel Hoško, “Hrvatska crkvena historiografija o tzv. kasnom jansenizmu u idejnom sustavu jozefinizma”, *Scrinia Slavonica* 5/1 (2005), 146-147. Više o tome vidi Franjo Emanuel Hoško, “Hrvatska crkvena historiografija o tzv. kasnom jansenizmu u idejnom sustavu jozefinizma”, 144-161.

⁹⁸ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 27.

⁹⁹ Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, 144.

¹⁰⁰ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 208.

¹⁰¹ Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 208.

¹⁰² Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, 208.

¹⁰³ Lehner, *The Catholic Enlightenment*, 43.

¹⁰⁴ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 8.

neobrazovanost veže uz mrak i sljepoću, a obrazovanje uz svjetlo. Pokazuju to sljedeći stihovi:

“Nije sada ono staro vrime, / kad su pitač u službu primali; / Pokaži da kako ti je pleme, / ne koja su u skuli učili. / Sad imamo mi drugog izgleda / po naredbi sada Josipovoj, / Ne pitaju od kakva si roda, / ako si samo pri pameti tvojoj; / Ter nauke ti u glavi imaš: / Neće tebe Josip zabaciti”.¹⁰⁵

“Tužila je dosad Slavonija, / Za nauki i knjigami lipi, / Neće više vira ti je moja, / jer u svemu nisu sada slipi”.¹⁰⁶

U drugome dijelu (“Od Marie Teresie &c.”) Blagojević piše vrlo pohvalno o Josipovoj majci, carici Mariji Tereziji, uspoređujući je pritom s asirskom kraljicom Semiramidom (9. pr. Kr.) i vladaricom Masagečana Tomirijom (6. pr. Kr.), djela kojih, kako to ističe Blagojević, “naša Terezija”¹⁰⁷ nadvisuje. Usporedbu sa Semiramidom Blagojević koristi kako bi pohvalio Terezijino preuzimanje habsburškoga prijestolja, jer ona, za razliku od spomenute asirske kraljice (koja je nakon smrti muža vladala umjesto malodobna sina), nije žensku odjeću zamijenila muškom kako bi kraljevala.

“Pametno je ona uredila, / Premda ženska ona glava biše, / Da otčevu krunu je dobila, / Koju mlogi principi želiše”.¹⁰⁸

U usporedbi s osvetoljubivom masagetskom kraljicom Tomirijom (Tomiridom), koja je porazila perzijskoga cara Kira Velikog i odrubila mu glavu, Blagojević želi naglasiti kršćansku blagost i milosrđe Marije Terezije i prema neprijateljima:

“Nije tako Teresije serce, / Premda su ju mlogi uvridili, / Mloge ona pogubila ovce, / Al joj nisu vuci dodijali, / Prem je mloge dušmane imala, / dostojno je znala učiniti, / Svakomu je ona oprostila, / nit je stila koga uvriditi”.¹⁰⁹

Pohvalnicu Mariji Tereziji Blagojević zaokružuje obraćanjem *domoroci-ma*, Slavoncima koji su caricu dužni štovati jer “Virujte mi što god mi imamo, / (...) Već po Bogu od nje mi imamo, / (...) / Fala Bogu i miloj Mari”.¹¹⁰

U trećem dijelu spjeva, naslovljenu “Kako se tuži Slavonac na svoga zemljaka”, Blagojević oštro kritizira feudalni sustav, okomljujući se ponajprije na samovolju domaćih feudalaca i izrazito loš položaj kmetova, koji su zbog

¹⁰⁵ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 8.

¹⁰⁶ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 9.

¹⁰⁷ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 18.

¹⁰⁸ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 19.

¹⁰⁹ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 22.

¹¹⁰ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 27.

toga spremniji na suradnju s Turcima nego s vlastelinima. Ilustrira to sljedeći citat:

“Prijateljstvo lipše ti je tursko, / Vira moja svaki će potverdit: / Nego ti je
bratinsko slavonsko, / u svakomu je to budžaku vidit”.¹¹¹

I u ovome kontekstu Blagojević piše pohvalno o Nijemcima koji, za razliku od domaćih feudalaca, nastoje pomoći slavonskome seljaku i poboljšati gospodarsko stanje Slavonije:

“Nimačko je lipo nakanenje, / Da Slavonca podignuti poide, / Fali Boga i
unuče moje, / Kada njima ova volja doide”.¹¹²

Na manjkavosti feudalnoga sustava i težak položaj težaka upozoravali su, kako to navodi Tomo Matić, Sonnenfels i njegovi učenici, koji ističu kako “bijedni položaj kmetova upropašćuje poljodjelstvo, a time dakako potkapa i temelje države”.¹¹³ Instituciju kmetstva osuđivao je i Josip II.,¹¹⁴ pa mu Blagojević i tu ostaje vjeran.

U četvrtome dijelu (“Pjesnik moli da Slavonac popravi ako koja nenaredna najde”) Blagojević hvali Matiju Antuna Relkovića i njegovo djelo *Satir iliti divji čovik* (Dresden 1762; Osijek 1779), koje se u književnoj historiografiji obično uzima kao paradigmatičan primjer hrvatskog (književnog) prosvjetiteljstva. Blagojević se, dakako, osvrnuo na prvo izdanje jer mu drugo, osam godina mlađe od *Pjesnika-putnika*, tada još nije moglo biti poznato. Dok je u prvom (i kraćem) izdanju pripovjedač Satir koji kritizira razne običaje slavonskoga sela, u drugom, nešto proširenom i izmijenjenom izdanju, Relković uvodi lik slavonskoga seljaka koji odgovara Satiru. Upravo je prvo izdanje *Satira* izazvalo reakcije stanovitog Momusa i Nesmira Kudilovića (koji bi, prema Josipu Vončini, mogao biti franjevac Emerik Pavić). U Relkovićevu obranu stali su, kako je već navedeno, Blagojević i Vid Došen.

Kroz pohvalu Relkovića, Blagojević ističe vlastito nezadovoljstvo stanjem nauka u Slavoniji, a pritom ne propušta ironizirati Relkovićeve protivnike, o kojima saznajemo da su obrazovani (dakle, u osamnaestostoljetnoj Slavoniji to su redovnici i svećenici, a ovdje ponajprije franjevci):

“Viditi je po drugi zemljami, / Da nauki nisu pod nogami, / Kak u našoj
tužnoj domovini, / Gdi naučni malo jesu vridni: / u Slavoniji štimaju mudrace,

¹¹¹ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 29-30.

¹¹² Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 31.

¹¹³ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 144.

¹¹⁴ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 143.

/ Gorje neg zločeste kosce, / Najmre onih koji protivnici, / Postadoše prama našim pisci. / Štiuć knjige mlogiu mudraca, / Vidi jato liepiu ovacah”.¹¹⁵

Osobito pohvalno Blagojević piše o Relkovićevoj *Novoj slavonskoj i nemačkoj gramatici* (1767) – “Brez koje nije moguće štiti, / Nit jezika našeg naučiti”,¹¹⁶ ističući pritom Relkovićevu vojničku službu, koja ga nije omela u pisanju tako važna djela.

Da Blagojević nije bio sklon zapadnom, odnosno francuskom *iluminizmu*,¹¹⁷ kao ni francuskom načinu života (odjeća i dr.), pokazuje i oštra kritika Francuza, kao i onih koji su skloni povodaženju za njima:

“Što vidiu oni u Francuza, / Mlogi misle naredba je Božja, / Da to mora sve onako biti, / Štogođ mogu oni izmisliti, / Il’ zločesto ili dobro bilo, / Samo kod nj nek se je vidilo, / Ono mora tad bit najbolje, / ako premda u svemu je najgorje”.¹¹⁸

Blagojević kritizira anonimnog *fratarskog oca*, odnosno *Tamburaša slavonskog*, koji neopravdano napada Relkovića, pisca *slavonskih istina*. Anonimni je fratar tu i metonimija franjevačkog crkvenog reda (u Slavoniji) koji Blagojević proziva, a sagleda li se njegova kritika u kontekstu (austrijskog) *katoličkog prosvjetiteljstva*, odnosno s aspekta jozefinističkog poimanja državne Crkve i odnosa prema redovnicima na tragu van Espena, kao ilustrativno može se navesti upravo beskorisnost prosjačkoga reda, usmjerenog na vlastite potrebe, koji je k tome i silno nesklon novim idejama, čiji je predstavnik ovdje Relković. Pokazuje to i sljedeći citat:

“(...) on pišući slavonske istine, / Kod pametni ne izgubi cine, / Kakono je kod fratarskog oca, / Relkoviću da nemaš li kolca? / Da mu kažeš po kuća ođiti, / Friška jajca i maslo prositi; / Što počimlje takova misliti, / Kad ne znade istine pisati”.¹¹⁹

Osim Relkovića, Blagojević u petome dijelu (“I u Slavoniji nahodi se koji pjesnike i ostale mudre pisce domaće brane”) hvali i svjetovnog svećenika Vida Došena, koji je djelovao kao upravitelj župe u Duboviku kraj Slavonskog Broda, gdje je i napisao *Jeku planine* (1767), kojom je branio Relkovića. Kao svjetovnome svećeniku, Došenu su bile prihvatljivije jozefin-

¹¹⁵ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 36.

¹¹⁶ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 39.

¹¹⁷ U Matićevu osvrtu na Blagojevićeovu kritiku Francuza autor ističe kako bi piscu Francuzi trebali biti idejno bliski, ali s obzirom na to da Josip II. nije bio sklon galomaniji, Blagojević mu i tu ostaje vjeran. Usp. Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 146.

¹¹⁸ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 41.

¹¹⁹ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 44.

ske reformne ideje, što pokazuje i njegova *Jeka planine*. Na tome tragu Došen oštro kritizira Relkovićeve napadača *Tamburaša slavonskog*, koji je i za njega predstavnik nazadnih, zastarjelih ideja, a nerijetko je okarakteriziran kao praznovjeran i *šupljeglavi*:¹²⁰

“Tko će tako mudar biti, / nek iz lonca ide piti / kog primiče baba k peći / da kvasinu more steći, / pak kada mu smuti čelo, / premda biše pokiselo, / mudrost svoju nek proslavi / što iz lonca zadobavi. / Nisu mudri ljudi zato / da smučeno mute blato / i da one stvari kažu / koje ništa ne pomažu (...).”¹²¹

Napeti odnosi između franjevaca i svjetovnih svećenika postojali su, kako navodi Matić, još za vrijeme osmanske dominacije u Slavoniji, a u toj su borbi tijekom 18. stoljeća franjevci pomalo uzimali.¹²² Dolaskom Franje Thauszya na zagrebačku biskupsku stolicu 1751. godine, prema Matiću, počinje u Slavoniji nastojanje za uklanjanjem franjevaca s uprave župa te se na njihovo mjesto postavljaju svjetovni svećenici.¹²³ Na taj je način, pojašnjava Matić, i Došenu povjerena uprava župe u Duboviku kada je 1756. franjevcima bosanske provincije oduzeto više župa.¹²⁴

Svećenik Vid Došen dakle, piše Blagojević, branio je Relkovića od *slavonskih crnih garova* i zavidnih *vukova* “Koj laju, a ne ujedau”.¹²⁵ U ovome se dijelu *Pjesnika-putnika* Blagojević obraća svojim slavonskim zemljacima, kojima pojašnjava kako ni Relković, ni Došen, pa ni on sam, ne pišu *zločesta dila* te se, putem obrane spomenutih slavonskih pisaca (pa i samoga sebe), usmjerava na kritiku nepovjerljivih Slavonsaca, kao i *zločestog sadašnjeg vrimena* u kojemu ljudi ne vjeruju čak niti Svetome Pismu koje “sveti oci potvrđuju”.¹²⁶ Iako podržava reforme Josipa II, Blagojević, kao uostalom i Relković¹²⁷ i Došen, naglašava važnost i autoritet Svetoga Pisma, čime svaka-

¹²⁰ Vid Došen, “Jeka planine koja na pisme Satira i Tamburaša slavonskoga odjekuje i odgovara. Ovi kratki trudi ječe dok još lito i sad teče”, u: *Djela Vida Došena*. Priredili Tomo Matić i Antun Djamić, Stari pisci hrvatski, knjiga 34 (Zagreb, 1969), 16-38, 26.

¹²¹ Došen, “Jeka planine”, 29.

¹²² Usp. Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 136-137.

¹²³ Tomo Matić, “Život i rad Vida Došena”, u: *Djela Vida Došena*. Priredili Tomo Matić i Antun Djamić, Stari pisci hrvatski, knjiga 34 (Zagreb, 1969), 5-14, 7.

¹²⁴ Matić, “Život i rad Vida Došena”, 7.

¹²⁵ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 50.

¹²⁶ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 53.

¹²⁷ Za ilustraciju navedene teze ispisujem nekoliko citata iz drugoga izdanja Relkovićeve *Satira iliti divjeg čovika* (1779): “Moja draga, Bog ne veli tako, / neg on vami govori ovako: / da šest dana sebi poslušate, / a nedilju njemu poštuje, / ni do podne, nego vas dugi dan, / jer je Bog to svakda od vas vridan. / Misu gledeć i čuvši prediku, / jer donosi vam hasnu veliku. (...) Hoder amo i ti, zaručnice, / pak poslušaj, što ti Pismo viče! / Jesi l' čuo, što ja sad govori, / kak' od zemlje Bog čovika stvori, / pak ga čovik takija uvridi / i pristupi svete zapovidi?”

ko ostaje u okvirima *katoličkog prosvjetiteljstva* i daleko od ateizma sekularnog (francuskog) prosvjetiteljstva. U tome smislu kao važan argument u obrani Relkovića Blagojeviću služi i to što je Došen duhovni otac koji je kao takav dostojan svakome biti vrijedan sudac. Kada kritizira *Tamburaša slavonskog*, a brani Relkovića, Došen se nerijetko služi oprekama ludost/krepost, tmina/svjetlost, a ta se kritika mjestimice, preko *Tamburaša* kao metonimije, širi i na slavonske franjevce uopće:

“Ti potvori da puk braniš, / a ti njega muče raniš / za dobitkom kad se pruži / koga trudeć ne zasluži”.¹²⁸

Na tome tragu, kako je već prethodno i navedeno, o franjevcima je pisao i Blagojević, pa se i u *Pjesniku-putniku* mogu prepoznati oni dijelovi u kojima o njima piše kao o prijetvornim prosjacima i lijenčinama koje zanima isključivo osobna korist:

“Da ne može više zaglušati, / Nit snašice po seli varati, / Friška jaja i maslo kupiti, / Kako da su podmorate dati (...) U ime Trojstva ja sam prosio, / Da bi više jaja nakupio, / i kod ljudi bolje sriće bio, / Dab’ me bolje moj otac častio, / Ter kad bi mu ja više donio, / On faleći bi me napoio, / i na posao ne bi me tirao, / Već još bi mi ovako rekao / Idi dobri sine počivati / Da bi mogo ti bolje prositi (...)”¹²⁹

“Svaka dobra u ruka imamo, / a ni kakva mi posla nemamo”.¹³⁰

I posljednji, šesti dio *Pjesnika-putnika* “Tamburaš i slipac (Kod mene se baš ne razlićuju veće jedno zelje zlamenuju)” ukazuje na Blagojevićevu inspiriranost Došenovom *Jekom*, u kojoj se autor također služi spomenutom analogijom *Tamburaša* i slijepca.¹³¹ Atribuirajući *Tamburaša* kao kukavicu, ali i “listak naše gore”,¹³² Blagojević se još jednom, završno pita zašto mu je toliko zasmetao Relkovićevo *Satir* i pritom obrazlaže kako u spomenutom

---

/ Zato ga Bog ondi i pokara / i iz raja zemaljskog istira, / neka ide na svit međ živine, / jer učini tolike krivine (...) Poštuj Boga za tvog stvoritelja / i boj ga se, dila platitelja, / pak cesara za upravitelja / i zakona Božjeg branitelja”. Matija Antun Relković, “Satir iliti divji čovik”, u: *Djela Matije Antuna Relkovića*, priredio Tomo Matić, Stari pisci hrvatski, knjiga 23, (Zagreb, 1916), 85, 116-117, 169.

¹²⁸ Došen, “Jeka planine”, 30.

¹²⁹ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 56.

¹³⁰ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 58.

¹³¹ Ilustrira to sljedeći citat: “(...) naočnjake dakle skini / ili procip ti načini / od sirova jakog klipa, / nek očali tebe slipa / pripomogu da opaziš, / da slipački ne prolaziš, / ne poznajuć što govori / oni koga ti prikori.” Došen, “Jeka planine”, 27.

¹³² Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 62.

djelu nema ničeg “što slavonska narav ne podnaša”.¹³³ Kao jedan od važnijih povoda takvome nerazumijevanju Blagojević navodi opreku između mladih i starih jer su posljednji zatvoreni spram novih ideja:

“Buduć da su sadašnja vrimena, / Stari ljudi priteška brimena, / Kad što koj stari novo čuje, / Misli da mu zube poteguje”.¹³⁴

I tu se Blagojević završno obrušio na franjevce, koje proziva i zbog zapuštanja redovničke dužnosti:

“(...) knjigu na svitlo su dali, / Kojoj ime ktiše tamburaša, / Moji dragi kamo pamet vaša, / Da se vi sad u takva pušćate, / Ter na dužnost vašu ne pazite, / u sobami molite se Bogu, / Kad nemate niku brigu drugu, / Vas se svecka ništa ne dotiču, / Ako premda što protiva reču, / Nitko vami nie naškodio, / Premda mloga on je govorio”.¹³⁵

Posljednji dio spjeva Blagojević koristi kako bi još jednom naglasio da mu nije bila namjera uvrijediti Slavonca, ali mu je *prid oči*¹³⁶ stavio istinu kako bi mogao učiti i napredovati. Autoru je pritom važan cilj bio služiti domovini i kralju te istinito opisane događaje ostaviti u nasljeđe budućim generacijama. Slavonce poziva da se pridržavaju Božjih zapovijedi, za kojima su odmah one kraljeve, kojemu su dužni biti odani.

4. Zaključak

Katoličko-prosvjetiteljski pokret pronašao je, kako to navodi Lehner, svoje pristaše i među klerom i među laicima, a osobitu su ulogu u širenju njegovih ideja imali biskupi, sveučilišni profesori i državni zaposlenici.¹³⁷ Među laicima, pojašnjava dalje Lehner, posebno su se isticali oni s državnim, administrativnim ili obrazovnim dužnostima jer su mogli jasno uočiti potrebu za reformom Crkve pa su dali svoj doprinos u crkvenim reformama koje je sponzorirala država.¹³⁸ Iako su podaci o Blagojevićevu životu vrlo oskudni i nepotpuni, izvjesno je da je radio kao administrativni zaposlenik u Beču, odnosno niži činovnik u Ilirskoj i Sanitetskoj dvorskoj deputaciji te u Ugarskoj dvorskoj kancelariji.¹³⁹ Preko bečkih intelektualnih krugova (osobito onih oko

¹³³ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 63.

¹³⁴ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 63.

¹³⁵ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 67.

¹³⁶ Blagojević, *Pjesnik-putnik*, 65.

¹³⁷ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 39.

¹³⁸ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 39.

¹³⁹ *Hrvatska književna enciklopedija*, 1: 172, s. v. “Blagojević, Adam Tadija” (Davor Dukić).

Josepha von Sonnenfelsa) mogao je Blagojević doći u doticaj s idejama *katoličkog prosvjetiteljstva* koje se u Austriji širilo pod utjecajem Muratorijeva *reformnog katolicizma*. Javni će službenici, naime, kako to pojašnjava Ivana Horbec,¹⁴⁰ zahvaljujući razvoju upravne mreže i širenju upravnih zadataka, postati važan instrument razvoja političke moći države u osamnaestostoljetnoj Monarhiji, a za vrijeme vladavine Marije Terezije i Josipa II. “omogućeno je i postupno preuzimanje kontrole njihova izbora, koja je do tada bila u rukama staleža”.¹⁴¹ Kontrola rada službenika u upravnim institucijama započela je odredbom Marije Terezije iz 1769. godine, dok su 1783., za vrijeme vladavine Josipa II, uvedene *Konduitenlisten*, “formulari kojima se kontrolirao rad službenika, promatrali njihovi društveni odnosi, politički pogledi i slično”.¹⁴² Ti su formulari, prema Horbec, bili na snazi do 1790. godine, pa je njima vjerojatno bio zahvaćen i Blagojević kao niži činovnik koji je tada bio na službi u Ugarskoj dvorskoj kancelariji. U javnim su službama u 18. stoljeću mogli sudjelovati i pojedinci nižeg društvenog statusa jer “društveno podrijetlo, imovinsko stanje ili zasluge predaka postupno gube na važnosti”,¹⁴³ što će takvim pojedincima, kojima bi se vjerojatno mogao pribrojiti i Blagojević, omogućiti nešto aktivnije sudjelovanje u politici pa onda i promjenu normi ponašanja, kako je to uvjerljivo zaključila Horbec.

Važne komunikacijske mreže katoličkih prosvjetitelja bile su i masonske lože (i ostala tajna društva), koje su imale nemalu ulogu u posljednjoj četvrtini 18. stoljeća, unatoč buli *In eminenti* (1738) pape Klementa XII.¹⁴⁴ Masonske su lože, naime, okupljale pojedince različitoga podrijetla i statusa, a u njima su se, kako navodi Horbec, mogli pronaći i brojni javni službenici.¹⁴⁵ Prema uzoru i utjecaju bečkih slobodnozidarskih loža, i u Hrvatskoj kreće njihovo osnivanje (prva u Glini između 1764. i 1769.), a u njima se promoviraju “prosvjetiteljske misli i progresivne ideje o političkom i gospodarskom životu zemlje”.¹⁴⁶ Tu se dakle nije na odmet prisjetiti podatka koji iznosi Dionizije Švagelj o Blagojeviću kao članu bečke masonske lože i prvom slobodnom zidaru među slavonskim piscima, pa se i u tome aspektu pisac “uklapa” u svjetonazor naslovnoga koncepta. Prethodnu tezu mogla bi potkrijepiti i Bla-

¹⁴⁰ O javnim službama u Monarhiji 18. stoljeća upućujem na poglavlje “Prema novoj upravnoj eliti” u knjizi povjesničarke Ivane Horbec, objavljenoj prošle godine: *Prema modernoj državi. Uprava i politika u Banskjoj Hrvatskoj 18. stoljeća* (Zagreb, 2018), 321-454, u kojemu autorica sintetizira i pojašnjava sve važne aspekte navedene teme.

¹⁴¹ Horbec, *Prema modernoj državi*, 342.

¹⁴² Horbec, *Prema modernoj državi*, 353.

¹⁴³ Horbec, *Prema modernoj državi*, 504.

¹⁴⁴ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 41.

¹⁴⁵ Horbec, *Prema modernoj državi*, 389.

¹⁴⁶ Horbec, *Prema modernoj državi*, 389.

gojevićeva pohvala svjetovnog svećenika Vida Došena, koji je stao u obranu Relkovićeve *Satira*. Svjetovni su svećenici, umjesto crkvenih redova, za *katoličke prosvjetitelje* bili važni propagatori reformnih ideja i modernizacije Crkve, koji su te nove ideje trebali širiti dalje među pukom.¹⁴⁷ I Blagojević se stoga nerijetko poziva na Došenov autoritet duhovnoga oca, čime njegova kritika *Tamburaša slavonskog*, odnosno franjevacu u Slavoniji, dodatno dobiva na težini.

Upravo na temelju spjeva *Pjesnik-putnik*, glavnog i jedinog izvornog Blagojevićeva djela, taj slavonski pisac u književnoj povijesti i zadobiva atribut najizrazitijeg slavonskog predstavnika jozefinizma. Uz brojne pohvale Mariji Tereziji i Josipu II., Blagojević se u *Pjesniku-putniku* ponajprije pozitivno osvrnuo na reforme Josipa II. te se predstavio kao izraziti zagovornik prosvijećenog apsolutizma i politike državne Crkve. Promatra li se dakle jozefinizam (zajedno s jansenizmom), na tragu Kluetingovih uvida, kao osebujna i ključna sastavnica *katoličkog prosvjetiteljstva* u Austriji, mislim da je sasvim opravdano tumačiti Blagojevićev spjev s aspekta navedenog šireg koncepta. Uostalom, i druga Blagojevićeva djela, iako je riječ o prijevodima, pokazuju vrlo slične tendencije. U romanu *Kinki*, nastalom prema njemačkome prijevodu i francuskome izvorniku G. F. Coyera iz 1768, Blagojević propagira fiziokratske ideje koje je zdušno podržavao i Josip II,¹⁴⁸ dok se u prijevodu njemačke propovijedi Antuna Ružičke, *Predici od jedinstva u kršćanstvu*, tolerantnijim stavom prema pripadnicima različitih konfesija približava smjeru jozefinističkih crkvenih reformi prema *Patentu o vjerskoj snošljivosti* (1781), koji je protestantima i pravoslavnim Grcima omogućio “pravo privatnog bogoslužja i stanovita građanska prava”, a njime je započela i emancipacija Židova.¹⁴⁹ Tu nije na odmet podsjetiti da je i “prosvijećeni ekonomist” Joseph von Sonnenfels učio kako protestanti i ostale vjerske grupe imaju pozitivan utjecaj na “radni ethos” Austrijanaca.¹⁵⁰

Političko-kameralne znanosti “koje su poučavale buduće javne službenike upravo o principima ‘dobre’ vladavine te tako osiguravale potrebe rastuće državne administracije za pravnim, ekonomskim i tehničkim znanjima”¹⁵¹ dobile su, nakon reorganizacije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Beču 1763. i vlastitu katedru pod Sonnenfelsovim vodstvom. Iako iscrpnije podatke o Blagojevićevu školovanju ne pronalazim, u *Pjesniku-putniku* autor podržava koncepte korisnog i praktičnog znanja te “osiguranje ‘sreće’ kao krajnjega ci-

¹⁴⁷ Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, 43.

¹⁴⁸ Matić, *Adam Tadija Blagojević*, 150.

¹⁴⁹ Raab, “Politika državne Crkve i prosvjetiteljstva na svjetovnim područjima Carstva”, 438.

¹⁵⁰ Lehner, *The Catholic Enlightenment*, 43.

¹⁵¹ Horbec, *Prema modernoj državi*, 368.

lja države”,¹⁵² kojima se mogao inspirirati baš u krugovima profesora Sonnenfelsa. “Osnovna karakteristika službenika prosvijećenoga apsolutizma”, kako je to istaknula Horbec, “jest da on više ne obavlja svoju dužnost iz odanosti vladaru nego iz odgovornosti prema javnosti – tek od tada javna služba dobiva čast profesije, iako se personalnost vladara izjednačuje s impersonalnom strukturom države.”¹⁵³ *Utilitas*, naime, prema Horbec, postaje svojevrsna konkretizacija općeg dobra, “osnovni cilj državne uprave, postavljen iznad tradicije i običaja, pa čak i iznad zakona”,¹⁵⁴ dok je opće dobro “izjednačeno s interesima države, a interesi države s interesima vladara”.¹⁵⁵ Toj su maksimi bile podložne i crkvene strukture u Monarhiji, pa će već Marija Terezija, kako navodi Horbec, podupirati ono što je korisno za javnost, a ne samo za svećenstvo, čime će ocrtati “službenu politiku habsburških vladara” i najaviti “jednu od glavnih karakteristika vladavine Josipa II”.¹⁵⁶

Imajući u vidu sve prethodno navedeno, dolazim do zaključka da se djela koja Blagojević za sobom ostavlja, a posebice u onome aspektu koji književni povjesničari određuju kao prosvjetiteljski, nešto preciznije mogu razumjeti ako ih se promatra u kontekstu *katoličkog prosvjetiteljstva*, čije se naznake, kako sam nastojala pokazati, mogu prepoznati i u *Pjesniku-putniku*.

Bibliografija

Izvori

Adam Tadija Blagojević, *Pjesnik-putnik, nikoi događaji pervo i posli puta Josipa II. cesara rimsko-nimačkoga u Slavoniu. Pjevao je A. T. Blagoević. Štampano u Beču po Josipu Kurcpeku cesarsko kraljevskomu iliričkomu štamparu, godište 1771.*

Vid Došen, “Jeka planine koja na pisme Satira i Tamburaša slavonskoga odjekuje i odgovara. Ovi kratki trudi ječe dok još lito i sad teče”, u: *Djela Vida Došena*, priredili Tomo Matić i Antun Djamić, Stari pisci hrvatski, knjiga 34 (Zagreb, 1969).

Matija Antun Relković, “Satir iliti divji čovik”, u: *Djela Matije Antuna Relkovića*, priredio Tomo Matić, Stari pisci hrvatski, knjiga 23 (Zagreb, 1916).

Epitome Ioannis Stobaei sententiarum sive locorum commvnium ex Graecis autoribus numero (...) Basileae, apud Nicolaum Bryling. Anno M. D. LVII.

¹⁵² Horbec, *Prema modernoj državi*, 365.

¹⁵³ Horbec, *Prema modernoj državi*, 362.

¹⁵⁴ Horbec, *Prema modernoj državi*, 495-496.

¹⁵⁵ Horbec, *Prema modernoj državi*, 501.

¹⁵⁶ Horbec, *Prema modernoj državi*, 496.

Literatura

- Mario Berečić, *Hrvatski prosvjetitelj Adam Tadija Blagojević* (Belišće, 2009).
- Rafo Bogišić, “Književnost prosvjetiteljstva”, u: *Povijest hrvatske književnosti. Od renesanse do prosvjetiteljstva*, knjiga 3 (Zagreb, 1974), 293-383.
- Rafo Bogišić, “Hrvatska književnost 18. stoljeća”, u: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, godina III, knjiga 3, ur. Franjo Grčević i Mladen Kuzmanović (Zagreb, 1975), 9-22.
- Teodora Shek Brnardić, *Svijet Baltazara Adama Krčelića. Obrazovanje na razmeđu tridentskoga katolicizma i katoličkoga prosvjetiteljstva* (Zagreb, 2009).
- Branko Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* (Zagreb, 1907).
- Davor Dukić, “Blagojević, Adam Tadija”, u: *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemeć, Darko Novaković (Zagreb, 2000), 78-79.
- Dunja Fališevac, “Epika na razmeđu 18. i 19. stoljeća”, u: *Dani hvarskog kazališta*, ur. Nikola Batušić, Rafo Bogišić i dr. (Split, 1997), 61-95.
- Krešimir Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni* (Zagreb, 1969).
- Ivana Horbec, *Prema modernoj državi. Uprava i politika u Bansknoj Hrvatskoj 18. stoljeća* (Zagreb, 2018).
- Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb, 2000).
- Franjo Emanuel Hoško, “Franjevci u Slavoniji i Podunavlju u vremenu kasnog jozefinizma”, *Croatica Christiana periodica* 29/55 (lipanj 2005), 115-161.
- Franjo Emanuel Hoško, “Hrvatska crkvena historiografija o tzv. kasnom jansenizmu u idejnom sustavu jozefinizma”, *Scrinia Slavonica* 5 (2005), 144-161.
- Hrvatska književna enciklopedija*, 1, A–GI (Zagreb, 2010), 172, s. v. “Blagojević, Adam Tadija” (Davor Dukić).
- Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti*, drugo, prošireno izdanje (Zagreb, 2004).
- Harm Klueting, “The Catholic Enlightenment in Austria or the Habsburg Lands”, u: *A Companion to the Catholic Enlightenment in Europe*, ur. Ulrich L. Lehner, Michael Printy (Leiden, Boston, 2010), 127-160.
- Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, drugo izdanje (Zagreb, 1961).
- Ulrich L. Lehner, “The many faces of the Catholic Enlightenment”, u: *A Companion to the Catholic Enlightenment in Europe*, ur. Ulrich L. Lehner, Michael Printy (Leiden, Boston, 2010), 1-61.
- Ulrich L. Lehner, *The Catholic Enlightenment. The Forgotten History of a Global Movement* (New York, 2016).
- Tomo Matic, *Adam Tadija Blagojević. Prilog za historiju hrvatske književnosti osamnaestoga vijeka* (Zagreb, 1929).

- Tomo Matić, *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, knjiga XLI. (Zagreb, 1945).
- Tomo Matić, “Život i rad Vida Došena”, u: *Djela Vida Došena*, priredili Tomo Matić i Antun Djamić, Stari pisci hrvatski, knjiga 34 (Zagreb, 1969), 5-14.
- Michael Printy, *Enlightenment and the Creation of German Catholicism* (New York, 2009).
- Michael Printy, “Catholic Enlightenment and Reform Catholicism in The Holy Roman Empire”, u: *A Companion to the Catholic Enlightenment in Europe*, ur. Ulrich L. Lehner, Michael Printy (Leiden, Boston, 2010), 165-213.
- Heribert Raab, “Politika državne Crkve i prosvjetiteljstva na svjetovnim područjima Carstva. Terezijanizam i jozefinizam”, u: *Velika povijest Crkve*, sv. 5, ur. Hubert Jedin (Zagreb, 1978), 426-445.
- David Sorkin, “Reform Catholicism and Religious Enlightenment”, *Austrian History Yearbook* 20 (1999), 187-219.
- Dionizije Švagelj, “Prvi slavonski volterijanac”, *Glas Slavonije* X/2116 (19. 2. 1952).
- Dionizije Švagelj, “Biobibliographia Slavonica (Adam Tadija Blagojević)”, *Revija* 7/5 (1967), 135-136.
- Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga I. Od humanizma do potkraj 18. stoljeća (Zagreb, 1913).

Summary

BLAGOJEVIĆ'S POET-TRAVELLER (PJESNIK-PUTNIK, 1771) IN THE CONTEXT OF THE “CATHOLIC ENLIGHTENMENT”

The visit of Joseph II to Slavonia in 1768 was the primary reason why Blagojević wrote his only original work, the poem *Pjesnik-putnik* (1771), on the basis of which he has been described in Croatian literary historiography as one of the most distinct representatives of Josephinism in Slavonian literature. The first two cantos of *Pjesnik-putnik* are encomiums on Joseph II and Maria Theresa; in the remaining four cantos, Blagojević discussed and described the social conditions of 18th century Slavonia. In *Pjesnik-putnik* Blagojević praised Matija Antun Relković and criticized the anonymous *friar*, i.e. the *Slavonian Tamburitza player* who unreasonably lashed out at the writer of the *Slavonian truths* presented in *Satir iliti divjem čoviku* (Dresden 1762, Osijek 1779), a work which is in literary historiography usually seen as a paradigmatic example of the Croatian (literary) Enlightenment.

Blagojević also praised the priest Vid Došen who was the parish administrator in Dubovik near Slavonski Brod and wrote *Jeka planine (Mountain's Echo)* (1767); with this poem Došen had defended Relković. In *Pjesnik-putnik* Blagojević praised Maria Theresa and Joseph II, referred positively to the reforms of Joseph II and presented himself as a supporter of enlightened absolutism and of the policy of the State Church. Even though Croatian historiography has given fairly good reviews of the poem *Pjesnik-putnik* as well as of Blagojević's translations, it seems to me that the enlightenment aspect has still not been explained in detail and comes down to a few basic theses - Blagojević is the most outstanding Slavonian representative of Josephinism; his attitudes are somewhat more radical than Relković's (for instance his very strong criticism of the Franciscans); nevertheless, he is still far from western *Illuminism* (atheism and deism), hence, his enlightenment is rather "moderate", referring to domestic circumstances or, in the words of Rafo Bogišić, a *Croatian Enlightenment*. Such a clarification is not precise enough, given that it focuses primarily on what the (Croatian) Enlightenment is not (or what it lacks to become Enlightenment), rather than what it truly is. In my opinion, a potentially more precise definition of the so called "Croatian version of the (literary) Enlightenment" in this matter (primarily in the example of Adam Tadija Blagojević) would be the term *Catholic Enlightenment*. Through Viennese intellectual circles, particularly those of Joseph von Sonnenfels, Blagojević might have come into contact with the ideas of the *Catholic Enlightenment* that was spreading throughout Austria under the influence of Muratori's *reformed Catholicism*. Hence, if Josephinism (along with Jansenism), according to the insights of Harm Klueting, is considered a specific and key component of the *Catholic Enlightenment* in Austria, I consider it fully justified to interpret Blagojević's poem from the above mentioned aspect of a broader concept.

Key words: Adam Tadija Blagojević, *Pjesnik-putnik (Poet-Traveller)*, Catholic Enlightenment, reformed Catholicism, Theresianism, Josephinism, Croatian literary Enlightenment

(Translated by Mica Orban Kljajić)

Kontakt autorice:

Dr. sc. Goranka Šutalo

Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

e-mail: gsutalo@ffzg.hr